

Abstract

The SweSAT (Swedish Scholastic Aptitude Test) is used for selection to higher education. Each test taker's raw score on the test is converted into a so-called normed score on a scale of 0.0 to 2.0 where 2.0 is the highest score. The aim of this study was to find out more about 100 test takers who received the highest normed score in the spring of 1992. The study was carried out in the form of telephone interviews. The interviewees, 27 women and 73 men, were selected from the following age groups: persons born in 1950-54; in 1957-59; in 1964-65; in 1969 and in 1973-74. A comparison of the interviewees' SweSAT scores with their grade point average (GPA) showed that the majority of them would not have been admitted on the basis of their GPA. The study showed that the age at which the test takers received the highest score was of great significance for their career choice. The older they were the more difficult it seemed to be to take up a higher education. The most striking result of the study was that the highest score on the SweSAT did not automatically lead to a higher education. Many test takers who had scored 2.0 were found in various non-academic occupations and professions.

Inledning

Reglerna för tillträde till högre utbildning har genom åren varit föremål för genomgripande förändringar. Behovet av ett urvalsinstrument framför allt för sökande utan formell gymnasieutbildning ledde till utvecklingen av högskoleprovet. Till en början användes provet endast för denna grupp av sökande men är nu vid sidan av betyg det främsta urvalsinstrumentet för samtliga sökande. De nuvarande reglerna, som innebär att även elever från gymnasieskolan kan söka till högskolan med hjälp av sitt högskoleprovsresultat, ändrades 1991¹.

Att få 2,0, det bästa resultatet på högskoleprovet², är förstås vad varje provdeltagare drömmer om! Förutsatt att man har den särskilda behörigheten är ju detta inträdesbiljetten till i princip vilken utbildning som helst. Vid varje provtillfälle är det cirka 0,5 procent av det totala antalet provdeltagare som uppnår den högsta poängen.

Våren 1992, det provtillfälle som ligger till grund för denna studie, bestod högskoleprovet av 148 uppgifter uppdelade på sex olika delprov:

ORD 30 uppgifter, 15 minuter

NOG 20 uppgifter, 40 minuter

LÄS 24 uppgifter, 50 minuter

DTK 20 uppgifter, 50 minuter

AO 30 uppgifter, 25 minuter

ELF 24 uppgifter, 55 minuter

Den sammanlagda provtiden var därmed 3 timmar och 55 minuter.

AO kallades det prov i allmänorientering som ingick i högskoleprovet fr.o.m. 1977 t.o.m. 1995.

Fr.o.m. våren 1996 är provdagen indelad i fem block, som vart och ett är 50 minuter långt. Den sammanlagda provtiden är därmed 4 timmar och 10 minuter. Fyra block utgörs av de 122 reguljära uppgifterna medan ett block består av utprövningsuppgifter. De fem delproven fördelar sig på följande sätt vad gäller antal uppgifter och provtid för respektive delprov (den inbördes ordningen mellan delproven varierar från gång till gång):

¹ För en mer utförlig beskrivning av utvecklingen av antagningssystemet till högre utbildning, se Högskoleverkets rapport (1997).

² För en mer utförlig beskrivning av högskoleprovet, se Handbok inför högskoleprovet, Del 1.

DTK 20 uppgifter, 50 minuter

ELF+ORD 20+40 uppgifter, 35+15 minuter

LÄS 20 uppgifter, 50 minuter

NOG 22 uppgifter, 50 minuter

Fr.o.m. våren 1996 består högskoleprovet alltså av 122 uppgifter. Varje rätt svar ger en poäng, dvs. man kan få högst 122 s.k. råpoäng. För felaktiga eller utelämnade svar görs inget poängavdrag. För att resultaten från olika provtillfällen ska vara jämförbara överförs sedan det totala antalet råpoäng till en s.k. normerad poäng på en skala från 0,0 till 2,0. Varje skalsteg motsvarar i regel 3 eller 4 råpoäng. Metoden för att definiera skalstegen för den normerade poängen bygger på en kombination av jämförelser av bl.a. totalgruppen och ett antal referensgrupper vid tidigare provtillfällen. Syftet är att finna gränser som i största möjliga mån överensstämmer med tidigare provtillfällen³.

Syfte

Vilka är det då som får den normerade poängen 2,0 och vad använder de den till? Vad har de för betyg? Vad tycker de om högskoleprovet? Vilka utbildningar söker de till och vilka yrken kommer de sedan att utöva? Vad har de för framtidsplaner? Väljer de kanske att bli forskare?

Eftersom sådana frågor inte har undersökts tidigare genomfördes denna studie i syfte att belysa och, förhoppningsvis, besvara en del av sådana frågeställningar. Upprinnelsen till denna studie kan sägas vara allmän nyfikenhet samt spekulationer och funderingar om vad det kan ha blivit av dessa personer. Denna undersökning gör inte anspråk på att vara strikt vetenskaplig när det gäller urvalet av intervjupersoner. Studien är snarare av explorativ natur och kan förhoppningsvis ge upphov till andra studier. Avsikten är alltså inte att generalisera eller dra slutsatser om andra individer eller grupper än om dem som ingår i denna studie.

Metod

Denna rapport redovisar resultatet av telefonintervjuer som 1997-99 genomfördes med 100 av de 541 personer som våren 1992 fick 2,0, dvs. den högsta poängen på högskoleprovet.

³ För en mer utförlig beskrivning av normeringsförfarandet, se Stage (1997).

Att det blev just våren 1992 beror på att reglerna för antagning till högskolestudier ändrades 1991. Denna ändring innebar att samtliga sökande härnäst kunde använda sig av resultatet på högskoleprovet. Detta i sin tur innebar att det våren 1992 blev rekordmånga provdeltagare, 92 870. Detta är det genom tiderna största antalet provdeltagare vid ett enda provtillfälle. Regeländringen ledde till ett dramatiskt ökat antal provdeltagare vid varje provtillfälle. Som jämförelse kan nämnas att före 1992 var antalet vid varje vårprov cirka 6 000. Efter 1992 är motsvarande siffra cirka 70 000 personer. Detta betyder att det våren 1992 även blev en rekordstor grupp som fick 2,0 och för denna studie innebar det att vi fick en ovanligt stor urvalsgrupp.

Våren 1992 var också första gången som ELF, provet i engelsk läsförståelse, ingick i högskoleprovet. Det ersatte STUF, provet i studietekniska färdigheter.

Ytterligare ett skäl till att det blev våren 1992 för denna studie är att det nu hunnit gå så pass lång tid att dessa personer borde ha gjort sina val beträffande utbildning och yrke.

Intervjupersonerna

Vårprovet 1992 genomfördes av totalt 92 870 personer, 47 767 kvinnor och 45 093 män. Tio personer hade inte uppgivit kön. Detta är den vanliga relationen mellan kvinnor och män på högskoleprovet. Vid endast fem provtillfällen har antalet kvinnliga provdeltagare varit lägre än antalet män. Våren 92 var det 0,6 procent av det totala antalet provdeltagare, eller 541 personer, som uppnådde den högsta poängen, 2,0. Av dessa var 86 kvinnor och 455 män. Detta är också den vanliga relationen mellan kvinnor och män även om det var en något större andel män som fick 2,0 vid just detta provtillfälle än normalt. Den äldsta personen som fick 2,0 var född 1928 och den yngsta var född 1975. Den största enskilda gruppen var personer födda 1973, 70 personer, som vid tidpunkten för provet var 19 år.

Urvalet av intervjupersoner gjordes ur följande åldersgrupper:

- 1 Personer födda 1950-54
- 2 Personer födda 1957-59
- 3 Personer födda 1964-65
- 4 Personer födda 1969
- 5 Personer födda 1973-74

Med utgångspunkt i den yngsta gruppen valdes åldersgrupper födda med fem års mellanrum för att undersöka om ålder hade betydelse för hur intervjupersonerna använde sin provpoäng.

Det var önskvärt att få med så många kvinnor som möjligt och i den äldsta gruppen som bestod av totalt 19 personer, 3 kvinnor och 16 män, intervjuades 7 personer, 1 kvinna och 6 män.

I den andra gruppen som bestod av totalt 33 personer, 6 kvinnor och 27 män, intervjuades 16 personer, 3 kvinnor och 13 män.

I den tredje gruppen som bestod av totalt 39 personer, 6 kvinnor och 33 män, intervjuades 12 personer, 4 kvinnor och 8 män.

I den fjärde gruppen som bestod av totalt 43 personer, 8 kvinnor och 35 män, intervjuades 17 personer, 6 kvinnor och 11 män.

I den femte och yngsta gruppen som bestod av totalt 89 personer, 17 kvinnor och 72 män, intervjuades 48 personer, 13 kvinnor och 35 män.

Totalt intervjuades därmed 27 kvinnor och 73 män.

Urvalet av personer var inte slumpmässigt. Det gjordes med hjälp av de adresslistor från våren 1992 där den adress dit provdeltagarna ville få sitt resultat skickat finns angivet. I dessa adresslistor anges inte telefonnumret till provdeltagarna. Samtliga kvinnor och ungefär varannan man i de fem åldersgrupperna valdes ut i ett första steg. Telefonnumret till provdeltagarna spårades via telefonkataloger och Telias nummerupplysning. De yngsta intervjupersonerna fick i de flesta fall sökas via föräldrarna som sedan kunde upplysa om det aktuella telefonnumret. Av dem som hade valts ut i det första steget kunde 25 personer inte nås på detta sätt. Personer som vistas utomlands ingår inte i studien. Detta gäller sex personer i den yngsta gruppen. Det totala bortfallet i det första steget blev alltså 31 personer vilka ersattes genom ett urval av varannan man bland de resterande namnen i listorna.

Frågorna

Telefonintervjuerna fokuserade på vad dessa 100 provdeltagare som våren 1992 fick 2,0 på högskoleprovet gjorde då, vad de har gjort fram till nu, vad de gör nu och vad de tror att de kommer att göra i framtiden.

Intervjuerna kan sägas vara tematiskt strukturerade eller snarare halvstrukturerade, dvs. de har ett tema, utbildning och yrke, och de följer en viss struktur med eventuella avvikelser och utvecklingar beroende på de svar frågorna leder till.

Frågorna i sin helhet presenteras i bilaga 1.

Resultat

Personer födda 1950-54

Av dem som fick 2,0 på högskoleprovet våren 92 var 19 personer, 3 kvinnor och 16 män, födda 1950-54. I denna studie intervjuades 7 av dessa personer, 1 kvinna och 6 män.

Sysselsättning våren 92

Vid tidpunkten för provets genomförande var dessa personer 38-42 år, vid tidpunkten för intervjun var de 44-48 år, och som förväntat var de redan våren 92 yrkesverksamma på något sätt.

Den enda kvinna som intervjuades i denna åldersgrupp var lantbrukare. De sex männen arbetade med arbetslös ungdom på ungdomscenter; som lärare på komvux; som ämneslärare; som civilingenjör; som platsansvarig för godstrafik på SJ respektive gick lärarutbildning för lantbruksgymnasiet.

Gymnasieutbildning och betyg

Två personer hade gått naturvetenskaplig linje, två hade gått ekonomisk linje, två hade gått teknisk linje och en person hade gått reallinjen, matematisk gren, i det "gamla" gymnasiet.

För dem som hade gått naturvetenskaplig linje var medelbetyget i årskurs 3 i gymnasieskolan 4,8 respektive 3,5; för dem som hade gått ekonomisk linje var medelbetyget 3,4 respektive 3,8 och för dem som hade gått teknisk linje var det 4,2 respektive "under 3". Den person som hade gått i det "gamla" gymnasiet uppgav att han hade betyget "AB-B".

Högskoleprovet

Två personer hade genomfört provet mer än en gång. En av dem hade förbättrat sitt resultat från 1,8 till 2,0. Den andre hade upprepat provet tre gånger och fått resultaten 1,9; 1,9 och 2,0. Samtliga tillfrågade hade genomfört provet i syfte att söka någon utbildning, två personer i kombination med att "testa sig".

Två personer hade förberett sig genom att träna på gamla prov. Reaktionen på provet var överlag att det var lättare än de hade väntat sig, det var ju trots allt ett tag sedan de hade studerat senast.

Utbildning, nuvarande sysselsättning och framtidsplaner

Fem av de tillfrågade hade sökt en högskoleutbildning: juristlinjen, handels-högskolan, kart- och mätteknisk linje respektive grundskollärlinjen (två personer). Den person som hade sökt till handelshögskolan tackade nej till sin utbildningsplats. En av dem som hade sökt grundskollärlinjen tackade också nej till sin plats, han tog i stället två sabbatsår och läste statsvetenskap och företagsekonomi. För dessa studier behövde han inte sin poäng på högskoleprovet. De övriga tre hade samtliga avslutat sina utbildningar. Ingen av dem hade gjort studieuppehåll och ingen av dem hade planer på att genomgå forskarutbildning.

Den person som våren 92 var verksam som lantbrukare, sökte kart- och mätteknisk linje och arbetade vid tidpunkten för intervjun vid ett statligt verk med de arbetsuppgifter hon utbildat sig för. Om fem år trodde hon att hon skulle vara kvar i samma bransch.

Den person som våren 92 arbetade som lärare på komvux och som sökte juristlinjen efter att ha fått 2,0 hade avslutat denna utbildning. Han arbetade fortfarande som lärare men hade också startat enskild firma i juristbranschen. Om fem år trodde han att han skulle vara kvar som extralärare på komvux men att han också skulle ha mer verksamhet i juristbranschen.

Den person som våren 92 var pappaledig från sitt jobb på SJ som platsansvarig för godstrafiken, sökte grundskollärlinjen åk 4-9, och arbetade vid tidpunkten för intervjun som språklärare. Han hade ingen aning om vad han skulle göra om fem år.

Den person som våren 92 var verksam med arbetslös ungdom på ett ungdomscenter sökte till grundskollärlinjen men tackade nej. Han arbetade vid tidpunkten för intervjun som studievägledare i gymnasieskolan. Vad beträffar framtiden uppgav han att han "tar ett år i taget", han tyckte att det var "svårt att se fem år framåt i tiden". Eventuellt skulle han flytta till en annan ort eftersom den kommun han bodde i vid tidpunkten för intervjun "ligger lågt lönemässigt för akademiker".

Den person som var verksam som civilingenjör våren 92 och som sökte till handelshögskolan men tackade nej, var vid tidpunkten för intervjun fortfarande verksam som ingenjör, även om hans arbete inte hade samma innehåll som förut. Beträffande framtiden hade han en konkret plan: om fem år skulle han inte bo kvar i Sverige. Han skulle förmodligen arbeta inom samma bransch men med något annorlunda arbetsuppgifter.

En av de personer som inte sökte någon utbildning efter att ha fått 2,0 på högskoleprovet genomgick våren 92 lärarutbildning för naturbruksgymnasiet. Han var vid tidpunkten för intervjun verksam inom denna skolform vilket han också trodde att han skulle vara om fem år. Detta var ett problem för honom eftersom han tyckte att det var "jobbigt med skoltrötta och omotiverade elever". Han skulle vilja göra något annat men upplevde sig inte vara attraktiv på arbetsmarknaden, "man kommer inte ens till intervjuer".

Den andre personen som inte sökte någon utbildning efter att ha fått 2,0 på högskoleprovet var våren 92 verksam som ämneslärare (matematik, fysik, kemi) på högstadiet, vilket han också trodde att han skulle vara om fem år. Han hade ännu inte helt avskrivit planerna på utbildning. Han visste dock inte riktigt vad det i så fall skulle bli. Han kunde också tänka sig att gå forskarutbildning.

Profil

Denna åldersgrupp kan sägas vara en blandning av 25:4 gruppen (personer som är minst 25 år och som har förvärvsarbetat i minst 4 år), alltså den grupp som högskoleprovet ursprungligen var avsett för, och personer som redan har en akademisk utbildning och som tröttnat på sina arbeten men som p.g.a. sin ålder inte tar steget fullt ut. Några uttrycker missnöje med sin aktuella arbetssituation men kommer sig inte riktigt för att ta itu med problemet. Endast tre personer hade använt sig av sin högskoleprovspoäng för att skaffa sig en högre utbildning. Om fem år trodde de flesta av dem att de skulle vara kvar i de verksamheter de hade vid tidpunkten för intervjun. Ingen av dem hade konkreta planer på forskarutbildning.

Personer födda 1957-59

Av dem som fick 2,0 på högskoleprovet våren 92 var 33 personer, 6 kvinnor och 27 män, födda 1957-59. I denna studie intervjuades 16 av dessa personer, 3 kvinnor och 13 män.

Sysselsättning våren 92

Vid tidpunkten för provets genomförande var dessa personer 33-35 år, vid tidpunkten för intervjun var de 39-41 år och, i likhet med den förra gruppen, var även dessa personer våren 92 yrkesverksamma på olika sätt.

De tre kvinnorna som intervjuades i denna åldersgrupp arbetade som ingenjör, hotellreceptionist respektive hade just gått ut komvux. Männerna ägnade sig åt följande verksamheter: planerare på SJ; allmänna göromål på bibliotek; musiker; driftchef på museum; delägare i ett handelsbolag; laboratorieassistent; laboratorieingenjör; städare; frilansillustratör; tekniker; 1:e postiljon; taxiförare samt en person som just hade kommit hem efter två år i Botswana (medföljande till makan som jobbade för FN).

Gymnasieutbildning och betyg

Åtta personer hade gått naturvetenskaplig linje; två hade gått teknisk linje; en person hade gått ekonomisk linje; en hade gått 2-årig social linje; en hade gått musikgymnasium och tre personer hade inte fullständig gymnasieutbildning.

Tre personer hade ett medelbetyg mellan 4,6 och 5,0 i årskurs 3 i gymnasieskolan. Fyra personer hade ett medelbetyg mellan 4,0 och 4,5. Resten låg mellan 3,4 och 3,7.

Högskoleprovet

Våren 92 hade två personer genomfört provet mer än en gång. En av dem kommer inte ihåg sitt tidigare resultat. Den andra hade fått 2,0 totalt tre gånger. Ytterligare en person upprepade provet våren 97 och fick 2,0 igen. Elva personer genomförde provet för att söka till någon utbildning, tre för att ”gardera sig inför eventuella studier” och två ”av nyfikenhet”.

Sju personer hade förberett sig genom att träna på gamla prov.

Den allmänna reaktionen på provet var att det var ”förvånansvärt lätt”.

Utbildning, nuvarande sysselsättning och framtidsplaner

Elva av de tillfrågade hade våren 92 sökt en högskoleutbildning: psykologi (enstaka kurs); internationell ekonomi; journalisthögskolan; läkarlinjen (fyra

personer); sjukgymnast; KTH; svenska samt matematisk datalogi. Ytterligare en person sökte till KTH våren 97. Då var provresultatet från 92 inte giltigt längre men denna person hade då upprepat provet och fått 2,0 igen. Fem av de elva som sökte en utbildning hade också avslutat studierna. En av de fyra personer som sökte läkarlinjen var våren 92 1:e postiljon. Han hoppade av läkarstudierna, ”jag var inte så intresserad”, började läsa svenska i stället och var vid tidpunkten för intervjun doktorand i detta ämne. Fem personer hade av olika anledningar gjort uppehåll i sina studier och hade därför inte avslutat dem: sjukdom; läsa enstaka kurs samt arbeta för att få en paus från studierna.

Förutom den person som nämnts ovan hade ytterligare två personer valt att gå forskarutbildning. Den person som våren 92 var delägare i ett bolag utbildade sig till sjukgymnast. Sedan läste han idéhistoria och vid tidpunkten för intervjun läste han C-kursen i sociologi. Han planerade att söka forskarutbildning i detta ämne men han var inte säker på att komma in eftersom ”konkurrensen är hård”. I så fall hade han ”ingen reservplan”. Den tredje personen som återfinns i forskarutbildning arbetade våren 92 som städare. Han läste sedan svenska och var vid tidpunkten för intervjun doktorand i detta ämne.

Fyra personer hade inte använt sin provpoäng för att skaffa sig en högre utbildning. En av dem var våren 92 planerare på SJ, vilket han även var vid tidpunkten för intervjun och vilket han trodde att han också skulle vara om fem år.

Den person som våren 92 var verksam som frilansillustratör har inte fullständig gymnasieutbildning. Han gjorde provet ”för att kolla nivån”. Han var fortfarande verksam som illustratör vid tidpunkten för intervjun och om fem år trodde han att han skulle ha liknande arbetsuppgifter. Han har upptäckt att ”det går bra att leva på detta”.

Den person som våren 92 just hade kommit hem efter två år i Botswana har heller inte fullständig gymnasieutbildning. Han gjorde provet med tanke på eventuella studier. Han var journalist vid tidpunkten för intervjun vilket han trodde att han också skulle vara om fem år.

Den fjärde och sista personen som inte hade sökt någon utbildning har heller inte fullständig gymnasieutbildning. Hon började en gång på humanistisk linje ”för att föräldrarna ville det men hoppade av så fort jag blev gammal nog att bestämma själv”. Våren 92 arbetade hon som receptionist på ett hotell. Vid tidpunkten för intervjun var hon barnledig. Hon hade just sagt upp sig från sitt jobb som bartender i Köpenhamn eftersom man i Danmark endast har 6 månaders barnledighet. Hon gjorde provet redan 1991 ”av nyfikenhet” och fick 2,0. Hon upprepade det våren 92 eftersom hon inte trodde att det stämde och då fick hon alltså 2,0 igen. Då sade en kamrat till henne

att ”tre gånger klarar du det inte”! ”Jodå”, svarade hon, ”men då får du betala anmälningsavgiften”! Hon upprepade det då en tredje gång och fick 2,0 igen. Hon går nu (1999) på komvux eftersom hon planerar att söka läkarlinjen och för att ha ett giltigt högskoleprovsresultat har hon upprepat provet en fjärde gång och fått 2,0 igen!

Profil

Här kan man urskilja en renodlad 25:4 grupp, alltså den grupp som provet ursprungligen var avsett för. En av tankarna med provet var ju att ge nya grupper av sökande tillträde till högre utbildning, t.ex. sökande utan formell gymnasieutbildning. I den här åldersgruppen saknade tre personer fullständig gymnasieutbildning. Ingen av dessa tre hade dock vid tidpunkten för intervjun sökt någon utbildning. De var kvar i sina tidigare sysselsättningar. Elva personer hade vid tidpunkten för intervjun sökt till olika utbildningar. Tre personer återfanns i forskarutbildning, två i svenska och en i sociologi.

Personer födda 1964-65

Av dem som fick 2,0 på högskoleprovet våren 92 var 39 personer, 6 kvinnor och 33 män, födda 1964-65. I denna studie intervjuades 12 av dessa personer, 4 kvinnor och 8 män.

Sysselsättning våren 92

Vid tidpunkten för provets genomförande var dessa personer 27-28 år, vid tidpunkten för intervjun var de 33-34 år, och i likhet med de två föregående grupperna var de våren 92 yrkesverksamma på olika sätt.

De yrken/verksamheter dessa tolv personer uppgav var: konstnär; systemerare; studier (enstaka kurs; biologlinjen); föräldraledig; egen företagare (datastyrda svarvar); flygingenjör; civilingenjör; brevbärare; servicetekniker; just avslutat fysikerlinjen samt beredskapsjobb.

Gymnasieutbildning och betyg

Sex personer hade gått teknisk linje, fyra hade gått naturvetenskaplig linje, en person hade gått humanistisk linje och en person hade gått samhällsvetenskaplig linje.

En person (civilingenjör/kvinna) hade medelbetyget 5,0 i årskurs 3 i gymnasieskolan. En person (flygingenjör/man) hade medelbetyget 4,8. Sju personer gick ut gymnasieskolan med ett medelbetyg mellan 4,0 och 4,5. De övriga hade 3,5; 3,7 respektive 3,8.

Högskoleprovet

Fyra personer hade genomfört provet mer än en gång. Två av dem hade fått 2,0 båda gångerna de hade genomfört provet. De två övriga hade deltagit i provet tre gånger var, och en av dem fick resultaten 2,0; 1,8 och 2,0. Den andre fick 1,6; 1,7 och 2,0. Tre personer genomförde provet för att söka till en längre utbildning (två till KTH, en till läkarlinjen). Tre personer skulle läsa enstaka kurs (företagsekonomi (två personer); kemi). Sex personer upp-gav följande skäl till att de genomfört provet: ”på skoj”; ”bra att ha”; ”för att kolla” och ”för att testa mig”.

Två personer hade förberett sig genom att träna på gamla prov, de flesta hade förberett sig genom att ”titta i broschyren” och ”prata med kompisar”.

Reaktioner på provet:

”Kul och lätt prov”. ”Man hade nytta av att tidigare ha läst på universitetet och lärt sig inhämta information”. ”Jag hade mer tid på provet än jag hade trott”. ”Jag visste hur det såg ut. Det innehöll inga överraskningar”. ”Provet var väldigt hoppigt. En del var riktigt svårt och en del var löjligt enkelt. Jag har alltid varit duktig i skolan och alltid vetat när jag svarat rätt men på högskoleprovet var jag inte lika säker. Lite förvirrat”.

Utbildning, nuvarande sysselsättning och framtidsplaner

Tre personer påbörjade längre utbildningar hösten 92 och fyra personer läste enstaka kurs. Ytterligare en person påbörjade en längre utbildning våren 93. De fyra personer som inte sökte någon utbildning efter att ha fått 2,0 på högskoleprovet hade redan en högskoleutbildning våren 92. En person som hade gått matematikerlinjen var både våren 92 och vid tidpunkten för intervjun verksam som systemerare. Om fem år trodde han att han skulle vara kvar i databranschen.

En person som arbetade som civilingenjör med inriktning mot marknadsfö-ring både våren 92 och vid tidpunkten för intervjun trodde att hon skulle ha samma arbete om fem år. ”Det är ett bra företag då man är småbarnsförälder. Företaget är så stort att det står inte och faller med en person”.

En person som våren 92 gick biologlinjen var vid tidpunkten för intervjun verksam som musselodlare vilket han trodde att han också skulle vara om fem år.

En person som våren 92 läste enstaka kurs hade vid tidpunkten för intervjun en doktorandtjänst i vetenskapsteori. Om fem år trodde han att han skulle vara klar med sin doktorsexamen, ”men det blir nog kärvt med jobb”. Han planerade att söka forskningspengar.

Den person som våren 92 arbetade som konstnär i egen ateljé påbörjade hösten 92 arkitektutbildning på KTH. Han hade vid tidpunkten för intervjun inte avslutat denna utbildning, ”examensarbetet kvarstår” och han vill ”skjuta något på det”. Han hade gjort uppehåll i studierna cirka 3 terminer och arbetade under den tiden som stenkonservator i en privat firma. Detta var också hans syssla vid tidpunkten för intervjun. Han hade inga planer på forskarutbildning utan planerade att fortsätta med ovanstående arbete och att göra klart examensarbetet. Om fem år trodde han att han skulle ha etablerat egen verksamhet som arkitekt med inriktning på restaurering och konservering. Det är ”en kärv arbetsmarknad för arkitekter”.

Den person som våren 92 läste enstaka kurs och var mammaledig påbörjade också arkitektutbildning på KTH. Vid tidpunkten för intervjun beräknade hon vara klar med sitt examensarbete inom ett år. Hon hade gjort uppehåll i studierna under två och ett halvt år då hon arbetat och läst på halvfart. Vid tidpunkten för intervjun arbetade hon på länsstyrelsen som arkitekt. Om fem år trodde hon att hon skulle vara kvar i statlig förvaltning. Hon hade inga planer på forskarutbildning. ”Arbetsmarknaden är inte så bra för arkitekter”.

Den person som våren 92 hade egen firma i Finland (datastyrda svarvar) och på deltid arbetade med fastighetsskötsel hade tidigare påbörjat en teknisk utbildning men hoppat av. Han påbörjade hösten 92 läkarutbildning. Han avslutade utbildningen i januari 98 och hade då genomfört utbildningen på normaltids, 5,5 år. Han ville gärna forska inom arbetet. ”Det lönar sig inte med traditionell forskarutbildning”. Om fem år skulle han vara specialist inom något område. Han visste dock ej vilket.

Den person som våren 92 arbetade som servicetekniker inom datakommunikation på ett privat företag genomförde provet för att ”testa sig, roa sig och för att flickvännen skulle göra det”. Han säger sig alltid ha varit tävlingsinriktad. Sommaren 92 sade han upp sig från arbetet och läste fristående kurs i idéhistoria. Våren 92 kompletterade han biologi på komvux. Hösten 93 påbörjade han biologisk geovetenskaplig linje, en 4-årig utbildning som han hade avslutat. Han ville börja forskarutbildning och om han skulle bli anta-

gen räknade han med att han om fem år höll på att avsluta den. Han skulle vilja doktorera i systemekologi, närmare bestämt naturresurshållning.

Den person som våren 92 arbetade som flygingenjör inom flygvapnet ville läsa "lite extra ekonomi". Han hade redan en civilingenjörsutbildning. Han läste 10p företagsekonomi. Han var vid tidpunkten för intervjun fortfarande verksam som flygingenjör inom Försvarets Materielverk. Han hade inga planer på forskarutbildning. Han hade "ingen aning" om vad han skulle göra om fem år. Antingen skulle han vara kvar i sitt nuvarande jobb eller också skulle han arbeta på ett annat företag. "Jag är attraktiv på den privata marknaden".

Den person som våren 92 arbetade som brevbärare sökte kvällskurs i franska. Hon avbröt dock kursen eftersom "nivån var för hög". Hon var vid tidpunkten för intervjun föremål för rehabilitering och hade en anpassad tjänst p.g.a. problem med arbetsskador. Hon skulle förmodligen genomgå grundläggande datautbildning, en civilingenjörsutbildning med inriktning på data. Helst av allt skulle hon vilja bli naprapat, "men det kostar för mycket. Jag står vid ett vägskäl just nu. Jag ska läsa och jobba med data några år för att se var jag står. Det beror på hur det går".

Den person som våren 92 just hade avslutat fysikerlinjen hade planerat att söka kvällskurs i företagsekonomi. Han sökte våren 93 PPU, praktisk pedagogisk utbildning för lärare. Vid tidpunkten för intervjun var han pappaledig från sitt lärarjobb. Han planerade inte att påbörja forskarutbildning. Om fem år skulle han eventuellt arbeta med utvecklingsjobb inom industrin. Han hade dock inget konkret på gång. Han "söker om det rätta dyker upp".

Den person som våren 92 hade ett beredskapsjobb inom miljö- och hälsoskyddsförvaltningen i sin kommun hade redan läst naturgeografi och hälsoskydd och miljöskydd. Efter att ha fått 2,0 på högskoleprovet läste hon 10p+10p kemi. Direkt efter dessa 20p födde hon barn. Vid tidpunkten för intervjun var hon föräldraledig med tredje barnet. Hon arbetade med att skriva teknisk information till olika tekniska program i sambons firma där hon var verksam som konsult. Forskarutbildning var en gång ett av "många möjliga vägval" men inte nu längre. Hon skulle i så fall ha velat forska i miljö- eller naturgeografi. Om fem år trodde hon att hon skulle kvar i sambons firma.

Profil

Denna åldersgrupp utgör en blandning av 25:4 gruppen, dvs. personer som efter att ha förvärvat arbetat ett tag vill skaffa sig en akademisk utbildning,

personer som redan har en akademisk utbildning och vill läsa några fristående kurser samt personer som genomfört provet "på skoj". I denna grupp var det alltså fyra personer som sökte till och slutförde en längre utbildning. Tre personer som redan hade en akademisk utbildning läste fristående kurser. Ytterligare en person sökte enstaka kurs men hoppade av. Fyra personer sökte inte någon utbildning. En person återfanns i forskarutbildning, närmare bestämt i vetenskapsteori, dock utan att ha använt sig av sin högskoleprovspoäng. Ytterligare en person hade konkreta planer på att söka till forskarutbildning i systemekologi.

Personer födda 1969

Av dem som fick 2,0 på högskoleprovet våren 92 var 43 personer, 8 kvinnor och 35 män, födda 1969. I denna studie intervjuades 17 personer, 6 kvinnor och 11 män.

Sys­sel­­sättn­ing våren 92

Vid tidpunkten för provets genomförande, våren 92, var dessa personer 23 år, vid tidpunkten för intervjun var de 29 år och var då antingen yrkesverksamma eller studerande.

Elva av dessa hade redan påbörjat akademiska studier, två hade just gjort lumpen, två gick reservofficersutbildning, en person var diversearbetare (McDonald's/trubadur/politiskt aktiv) och en person var verksam som ingenjör.

De som redan hade påbörjat en akademisk utbildning hade valt internationell ekonomi; teknisk fysik; statsvetenskap; jägmästarlinjen; ekonomlinjen; engelska; mat-natlinjen; grundskollärlinjen och Chalmers. En person gjorde praktik efter avslutad högskoleutbildning.

Gymnasieutbildning och betyg

Nio personer hade gått naturvetenskaplig linje, fem hade gått teknisk linje två hade gått humanistisk linje och en person hade gått samhällsvetenskaplig linje.

Det bästa medelbetyget i årskurs 3 i gymnasieskolan, 5,0, hade den person som hade gått humanistisk linje. Den person som hade gått samhällsvetenskaplig linje hade 4,8. Båda var kvinnor. Det tredje bästa betyget, 4,6, innehades av tre personer, en kvinna från humanistisk linje, en kvinna från na-

turvetenskaplig respektive en man från teknisk linje. Sex personer hade ett medelbetyg mellan 4,0 och 4,5. De övriga hade ett medelbetyg som varierade mellan 3,0 och 3,6.

Högskoleprovet

Elva personer hade genomfört provet mer än en gång, fem av dem tre gånger. De flesta fick första gången 1,8 eller 1,9 och förbättrade sig alltså ett eller två skalsteg på den normerade skalan.

Man hade förberett sig genom att titta på gamla prov, genom att titta i dagstidningar terminen innan och genom att läsa broschyren. En kommentar var just att broschyren ”var det bästa jag sett i den vägen”.

Några reaktioner på provet var att ”det lönade sig att ha pluggat”, ”gott om tid”, ”fördel av att ha skrivit provet förut”, och att det är ”ett prov som på ett effektivt sätt sällar bort invandrare, man måste ha vuxit upp i den svenska kulturen för att klara det”. Ytterligare en kommentar var att ”provet var lätt, särskilt om man har läst på Chalmers där det handlar mycket om logiskt tänkande. Det hjälper inte om man enbart är språkbegåvad”.

Utbildning, nuvarande sysselsättning och framtidsplaner

Tio av de tillfrågade hade vid tidpunkten för intervjun sökt en längre utbildning, två hade sökt till fristående kurser. Tre personer hade inte sökt någon utbildning alls. Två personer (ett tvillingpar) hade redan sökt och kommit in på KTH med ett tidigare och lägre resultat, 1,9. De upprepade provet för att bevisa att de kunde få 2,0. Många av dem som hade sökt utbildningar våren 92 var, som sagts ovan, redan inne i andra utbildningar.

Den person som läste internationell ekonomi våren 92 sökte till journalisthögskolan. Vid tidpunkten för intervjun hade hon avslutat denna utbildning och arbetade på ett omvärldsbevakningsföretag, en ”utveckling av forna tiders pressklippbyråer. Man sorterar, samlar och analyserar vad som skrivs om olika företagselster”. Hon hade funderat på forskarutbildning, antingen på journalisthögskolan eller i mediakommunikationsvetenskap, men vid tidpunkten för intervjun hade hon ännu inte bestämt sig. Om fem år trodde hon att hon skulle vara kvar i sitt nuvarande arbete eller gå forskarutbildning eller så skulle hon göra ”något helt annorlunda”.

Den person som våren 92 läste teknisk fysik sökte till ekonomlinjen. Han hade vid tidpunkten för intervjun ännu inte tagit ut examen även om han nästan avslutat utbildningen. Han hade hela tiden kombinerat studierna i teknisk fysik med ekonomlinjen och därför haft studieuppehåll från det ena eller andra någon gång även om han studerat på heltid. Han var vid tidpunkten för intervjun verksam som IT-konsult, förut hette det datakonsult, på ett privat företag. Han hade inga planer på forskarutbildning. Om fem år skulle han förmodligen ha startat eget men visste ej "exakt vad".

Den person som våren 92 läste statsvetenskap och var dataansvarig på ett forskningsinstitut sökte till juristlinjen. Han skulle dock ha kommit in även utan 2,0. Vid tidpunkten för intervjun läste han heltid. Han tänkte inte på-börja forskarutbildning. Om fem år trodde han att han skulle vara sysselsatt med juridiskt arbete.

Den person som våren 92 gick jägmästarlinjen sökte läkarlinjen efter att ha fått 2,0 på högskoleprovet. Hon hade vid tidpunkten för intervjun ännu inte avslutat denna utbildning. Hon hade inga direkta funderingar på forskarutbildning. Om fem år trodde hon att hon skulle arbeta som läkare eller att hon skulle gå specialistutbildning antingen i Sverige eller i USA.

Den person som våren 92 läste på matematisk naturvetenskaplig linje sökte veterinärlinjen. Vid tidpunkten för intervjun hade hon ännu inte avslutat studierna och hade heller just då inga planer på forskarutbildning, eventuellt senare. Hon hade ingen aning om vad hon skulle göra om fem år.

Den person som våren 92 läste engelska efter att ha varit utomlands ett år sökte till lärarhögskolan efter att ha fått 2,0. Hon var vid tidpunkten för intervjun "mer eller mindre" klar med sina studier och arbetade som lärare även om hon inte hade tagit ut examen. Det var inte aktuellt med forskarutbildning just då, "kanske nån gång, i så fall i engelska". Om fem år trodde hon att hon skulle "jobba lite mindre" och att hon skulle ha skaffat familj.

Den person som våren 92 läste statsvetenskap sökte till journalisthögskolan men tackade nej till sin utbildningsplats. Han sökte samma utbildning igen våren 93. Då tackade han ja till sin plats och hade vid tidpunkten för intervjun avslutat dessa studier. Han arbetade som TV-journalist vid tidpunkten för intervjun vilket han trodde att han också skulle göra om fem år.

Den person som arbetade som ingenjör våren 92 sökte till handelshögskolan och för detta behövde han 2,0 eftersom det var en garanti för att komma in. 1,9 skulle ge lottning. Vid tidpunkten för intervjun hade han avslutat sin utbildning och var verksam som projektledare på ett mindre familjeföretag

där han satt i ledningsgruppen och arbetade direkt under VD. Han hade inga planer på forskarutbildning, ”jag är ingen forskartyp”. Han hade gift sig med en amerikanska och visste därför inte riktigt var i världen han ville vara verksam. Helst ville han arbeta inom mekanisk industri, gärna i Sverige. Han ”gillar att meka” och säger sig vara ”född hundra år för sent”. Han hade ”velat verka på de Lavals och de andras tid”.

Den person som gick reservofficersutbildning våren 92 sökte juristlinjen efter att ha fått 2,0 på högskoleprovet. Vid tidpunkten för intervjun hade han ännu inte avslutat den utbildningen. Han hade gjort studieuppehåll i två omgångar: han var inkallad 95-96 och sedan började han på handelshögskolan hösten 97. Vid tidpunkten för intervjun hade han studieuppehåll igen eftersom han hade ”fått strul med studiemedel”. Han tjänstgjorde i det militära på sommaren. Han tänkte inte fortsätta på handelshögskolan, han var ”inte imponerad av dem”. Han funderade eventuellt på ekonomlinjen men först skulle han avsluta juristutbildningen. Han funderade inte på forskarutbildning. Han tänkte heller inte fortsätta i det militära, ”det finns ingen framtid där”. Om fem år trodde han att skulle ha slutfört juristutbildningen.

Den person som våren 92 gick på Chalmers genomförde provet eftersom han hade bestämt sig för att hoppa av denna utbildning. Han hade i stället ”funderingar på läkarlinjen”. Han sökte ingen utbildning till hösten 92 eftersom han var ”förvånad över att det gick så bra”. I stället sökte han läkarlinjen till våren 93. Han hade vid tidpunkten för intervjun ännu inte avslutat den utbildningen utan beräknade att få examen år 2000-2001. Han hade gjort studieuppehåll i två år p.g.a. studietrötthet. Han tog då ”olika ströjobb, bl.a. inom vården”. På frågan om han kunde tänka sig att påbörja en forskarutbildning svarade han ja och att han redan hade forskat. ”Om man vill göra karriär i storstäderna krävs det avhandling”. Fast först ville han arbeta kliniskt ett tag. Om fem år skulle han ”förhoppningsvis göra ST-tjänst. Sannolikt i Norge eller Finland”.

Den person som våren 92 var diversearbetare sökte till fristående kurser: historia, filosofi och politologi. Han hade vid tidpunkten för intervjun inte avslutat dessa studier. Han var verksam som politisk redaktör på en dagstidning och hade inga planer på forskarutbildning. Om fem år trodde han att han skulle vara verksam inom ”journalistik, politik, information”.

Den person som våren 92 gjorde praktik efter avslutad högskoleutbildning sökte fristående kurs i nationalekonomi och ”något annat på halvfart, kommer inte ihåg vad”. Hon hade vid tidpunkten för intervjun inte avslutat dessa studier. Hon arbetade som journalist på en lokalradiostation. Ibland funderade hon på forskarutbildning, det skulle i så fall vara journalistik, massme-

dievetenskap. Om fem år trodde hon att hon skulle vara kvar på lokalradion eller att hon skulle vara mammaledig eller att hon skulle vara verksam inom informationsbranschen (intern och extern information i företag och organisationer). Hon tillägger att hon började skolan som 6-åring.

En av de tre personer som inte hade sökt någon utbildning efter att ha fått 2,0 på högskoleprovet var yrkesofficersaspirant våren 92. Han var verksam några år i denna bransch innan han slutade vid årsskiftet 94-95. Han genomförde provet av nyfikenhet och han "sökte nåt för att kolla hur jag låg till". Han tror att han sökte juristlinjen men han påbörjade aldrig studierna. Efteråt har han sökt enstaka kurser som han behövt högskoleprovet till: konstvetenskap, engelska och filosofi. Vid tidpunkten för intervjun skulle han påbörja magisterkurs i konstvetenskap. Han skulle "möjligen" påbörja forskarutbildning i detta ämne men det var inte helt bestämt. Om fem år trodde han att han närmade sig slutet på forskarutbildningen i konstvetenskap eller att han hade försökt sig på kulturjournalistik eller, "det minst troliga", att han ägnade sig åt konst ur "annan praktisk synvinkel, något som alltid funnits vid sidan av studierna".

Den person som gick grundskollärlinjen våren 92 genomförde provet "mest för att testa sig". Han arbetade vid tidpunkten för intervjun som grundskollärare och hade då inga planer på forskarutbildning. Om fem år trodde han att han fortfarande skulle vara verksam som lärare. "Jag har inte använt poängen till nåt, det hamnade i en byrålåda".

Den person som just hade fått sin ekonomexamen våren 92 hade tänkt söka till läkarlinjen men gjorde inte det eftersom hon fick ett bra arbete i stället. Hon var vid tidpunkten för intervjun säljledare på en stor bank. Hon hade inga planer på forskarutbildning. Om fem år trodde hon att hon skulle ha gjort en "ledar- eller chefskarriär inom banken".

Profil

I denna åldersgrupp hade man alltså redan påbörjat eller t.o.m. hunnit avsluta en akademisk utbildning och nu ville man byta inriktning, ibland ganska radikalt. P.g.a. detta hade några intervjupersoner fått problem med studiemedel.

Totalt hade alltså tolv av dem sökt nya utbildningar, tre hade sökt fristående kurser och två hade inte sökt någonting alls. I denna åldersgrupp återfanns ingen av de tillfrågade i forskarutbildning även om sex personer hade "funderat på det". En person uppgav att han "redan har forskat".

Personer födda 1973-74

Av dem som fick 2,0 på högskoleprovet våren 92 var 89 personer, 17 kvinnor och 72 män, födda 1973-74. I denna studie intervjuades 48 personer, 13 kvinnor och 35 män.

Sysselsättning våren 92

Våren 92 var dessa personer 18-19 år och vid tidpunkten för intervjun var de 24-25 år. De flesta av dem gick våren 92 i årskurs 3 i gymnasieskolan.

Gymnasieutbildning och betyg

Så gott som alla gick alltså i årskurs 3 i gymnasieskolan. Tio personer genomförde provet i årskurs 2 och två personer hade redan påbörjat akademiska studier (de hade börjat skolan som 6-åringar).

Majoriteten, 33 personer, gick naturvetenskaplig linje, sex personer gick teknisk, fyra personer gick samhällsvetenskaplig, tre personer gick humanistisk och två personer gick ekonomisk linje.

Tre personer hade medelbetyget 5,0 i årskurs 3 i gymnasieskolan; en person från vardera naturvetenskaplig, samhällsvetenskaplig respektive humanistisk linje. Sex personer, samtliga från naturvetenskaplig linje, hade medelbetyget 4,9. Tjugo personer hade ett medelbetyg mellan 4,5 och 4,8. Tretton personer hade ett medelbetyg mellan 4,0 och 4,4. De övriga sex hade ett medelbetyg mellan 3,7 och 3,9.

Högskoleprovet

Man deltar i provet för att "det är självklart att göra det", "alla andra gör det", "man börjar redan i årskurs 2". De flesta tillfrågade hade upprepat provet mer än en gång, många t.o.m. tre eller fyra gånger. Många såg också provet som en andra chans särskilt när man inte har så höga betyg. Det är också vanligt att ha förbättrat sin poäng i flera steg, från 1,7 till 2,0.

De flesta hade inte förberett sig på annat sätt än genom att "titta på övningsuppgifterna i broschyren". Ett tiotal hade gått igenom gamla prov. De flesta hade ju dessutom "tränat sig" genom att genomföra provet vid tidigare tillfällen. Två personer hade förberett sig genom att "sova bra." Några hade

varit dåligt förberedda, de hade sovit dåligt och ”inte ens haft penna med sig”.

Utbildning, nuvarande sysselsättning och framtidsplaner

Endast en av de tillfrågade säger sig inte ha använt provpoängen till någonting eftersom han först läste kurser med platsgaranti, dvs. kurser där alla kommer in. Han läste först filosofi och svenska och vid tidpunkten för intervjun läste han klassiska språk, grekiska och latin. Han skulle ”kanske bli språklärare” och han hade inga konkreta planer på forskarutbildning. Om fem år visste han inte vad han skulle göra.

De övriga, alltså 47 personer, hade använt sig av sin provpoäng för att söka någon utbildning. De flesta hade sökt sig till tekniska utbildningar. De kan delas in i två grupper, de som direkt valt en utbildningslinje eller ett program och sedan fullföljt den och de som via en något krångligare väg kommit fram till val av utbildning och yrke.

De allra flesta, 34 personer, hörde till den första gruppen. Av dem hade fyra personer valt enstaka kurs. De flesta av dem, 19 personer, hade valt någon form av teknisk utbildning, t.ex. fysik, kemi, biologi, data och olika ingenjörsutbildningar. Tre personer hade valt läkarlinjen, fem hade valt ekonomiska utbildningar och en person hade valt journalist-, jurist- respektive religionsvetarprogrammet. Fjorton av dessa 34 personer hade vid tidpunkten för intervjun fullföljt sina utbildningar. Fyra av dessa fjorton hade gått vidare med forskarutbildning. Sex personer var verksamma inom de områden de hade utbildat sig för. En person hade börjat läsa ett annat ämne, en sökte arbete och en person var verksam som lärare. Den fjortonde personen hade helt bytt inriktning. Hon avslutade sin journalistutbildning i januari 96. Därefter hade hon arbetat som journalist på regeringskansliet och läst 30p litteraturvetenskap. Vid tidpunkten för intervjun var hon elev på en teaterskola. Hon hade då ett år kvar av den 2-åriga utbildningen. Om fem år hoppades hon kunna leva på teaterjobbet.

Av de fyra personer som använde sig av högskoleprovspoängen för att läsa enstaka kurs läste en litteraturvetenskap, mediakommunikationsvetenskap och historia. Vid tidpunkten för intervjun studerade han historia och han planerade att börja forskarutbildning i detta ämne.

Den andra gick först en folkhögskolekurs i Frankrike och sökte sedan till fristående kurser hösten 93: statskunskap, engelska, franska och nationalekonomi. Sedan började hon på pol mag-programmet där hon läste vid tidpunkten för intervjun. Hon skulle göra praktik på UD, ”bli byråkrat. Om fem

år trodde hon att hon skulle ha ett administrativt arbete inom statsförvaltningen eller åt en intresseorganisation.

Den tredje personen som sökte enstaka kurser läste redan våren 92 engelska. Han hade sedan kombinerat engelska med sådant han var intresserad av: statskunskap, juridik och pedagogik. Vid tidpunkten för intervjun gick han forskarutbildning i engelska. Om fem år trodde han att han skulle vara klar med denna utbildning och att han skulle ha en lektorstjänst på en liten högskola eller vara forskarassistent på ett större universitet.

Den fjärde säger sig "ha haft stor nytta av högskoleprovet". Hon hade läst statsvetenskap, egyptologi, sociologi, kaosteori och psykologi. Vid tidpunkten för intervjun var hon inte färdig med sin utbildning, det skulle hon vara först sedan hon gått en ettårig kurs för att bli folkhögskolelärare. Hon arbetade just då som biljettförsäljare på SJ. Om fem år trodde hon att hon skulle vara verksam som folkhögskolelärare.

De övriga, tretton personer, hade via ibland ganska slingriga vägar kommit fram till ett slutligt (?) utbildningsval.

I fem av fallen rörde det sig om ett steg, t.ex. byte från studier i molekylär bioteknik till pol mag-programmet, från läkarlinjen till journalistlinjen eller från biologlinjen till läkarlinjen.

De övriga hade tagit många steg på vägen till den utbildning som pågick vid tidpunkten för intervjun:

En person sökte arkitektlinjen efter att ha fått 2,0 men tackade nej till sin utbildningsplats. I stället började han på sjökaptenslinjen men hoppade av efter ett år. Han påbörjade då en ekonomutbildning med informationsteknologisk inriktning. Han gick där i två år och gick sedan en sommarkurs i text- och bildbehandling. Vid tidpunkten för intervjun läste han fristående kurs i konstvetenskap. Om fem år trodde han att han skulle arbeta med konst, eventuellt som författare i förlagsbranschen.

En annan person började med miljö- och vattenteknik (ett civilingenjörsprogram) men hoppade av efter ett år. Sedan läste han idé- och lärdoms historia i två terminer och praktisk filosofi i en termin. Vid tidpunkten för intervjun skulle han påbörja IT-programmet. Om fem år trodde han att han nyligen skulle ha börjat arbeta inom IT-branschen, helst inom kulturområdet.

Profil

Detta var den stora ungdomsgruppen våren 92. Många av dem hade påbörjat en utbildning inom den naturvetenskapliga eller tekniska sektorn men hoppat av och ändrat inriktning. Kanske tycker man att 2,0 på högskoleprovet förpliktar till att välja en utbildning inom naturvetenskap/teknik. Många hinner också byta inriktning innan de så att säga "hittar hem" vilket ju inte

är särskilt konstigt med tanke på att de här personerna står i begrepp att fatta ett livsavgörande beslut. I den här åldersgruppen återfanns åtta personer i forskarutbildning, sex av dem inom teknik/naturvetenskap och en person i ett humanistiskt respektive ekonomiskt ämne. Sex personer hade konkreta planer på att söka forskarutbildning, fyra inom teknik/naturvetenskap och en person i ett samhällsvetenskapligt respektive humanistiskt ämne.

Sammanfattning och diskussion

Syftet med denna studie var att ta reda på lite mer om 100 personer som våren 92 fick 2,0, det bästa resultatet, på högskoleprovet. Varför deltog de i provet, vad använde de sin provpoäng till och vad gör de nu?

Studien genomfördes 1997-99 i form av telefonintervjuer. Urvalet gjordes ur följande åldersgrupper: personer födda 1950-54; 1957-59; 1964-65; 1969 samt 1973-74. Totalt intervjuades 27 kvinnor och 73 män.

De flesta, 56 personer, hade gått naturvetenskaplig linje i gymnasieskolan, 21 hade gått teknisk linje, 6 personer hade gått humanistisk respektive samhällsvetenskaplig linje och 5 personer hade gått ekonomisk linje. En person hade gått 2-årig social linje, en person hade gått musikgymnasiet och en person hade gått reallinjen i det "gamla" gymnasiet. Tre personer saknade fullständig gymnasieutbildning.

Intervjuerna visade att det finns vissa skillnader mellan dessa grupper: Samtliga i den äldsta gruppen, sju personer födda 1950-54, var våren 92 yrkesverksamma. Många av dem hade tröttnat på sina arbeten och ville gärna göra något annat. De såg högskoleprovet som en möjlighet att skaffa sig en "andra chans". Det var ju också denna grupp som högskoleprovet ursprungligen var avsett för. Endast tre personer i denna åldersgrupp hade, vid tidpunkten för intervjun, använt sig av sin provpoäng för att söka någon utbildning. Ingen i denna åldersgrupp återfanns i forskarutbildning.

Personer födda 1957-59 är den mest renodlade 25:4 gruppen i materialet. Tre, av totalt sexton personer i denna grupp, saknade fullständig gymnasieutbildning. Ingen av dessa tre hade dock, vid tidpunkten för intervjun, sökt någon utbildning. Elva personer hade vid tidpunkten för intervjun sökt till olika utbildningar. Tre personer återfanns i forskarutbildning.

Personer födda 1964-65 kan sägas vara en blandning av 25:4 gruppen, personer som redan har en akademisk utbildning och personer som har deltagit i provet för att "testa sig". I denna grupp var det fyra personer, av totalt tolv,

som vid tidpunkten för intervjun hade sökt till längre utbildningar och tre som hade sökt till fristående kurser. Ytterligare en person hade börjat läsa fristående kurs men hoppat av. Fyra personer hade inte sökt någon utbildning alls. En person återfanns i forskarutbildning.

Personer födda 1969 är en grupp som våren 92 redan hade påbörjat eller t.o.m. hunnit avsluta en akademisk utbildning och nu ville byta inriktning. Tolv av de totalt 17 personerna i denna grupp hade, vid tidpunkten för intervjun, sökt till nya utbildningar och tre hade sökt fristående kurser. Två personer hade inte sökt någon utbildning alls. Ingen återfanns i forskarutbildning.

Personer födda 1973-74 var den stora ungdomsgruppen våren 92. I den här gruppen deltog man i högskoleprovet för att "alla andra gör det". Man hade också hunnit upprepa provet, ibland 3-4 gånger. Så gott som alla i denna grupp, totalt 48 personer, gick i årskurs 3 i gymnasieskolan våren 92, de flesta av dem på naturvetenskaplig linje. Många av de här personerna hade, vid tidpunkten för intervjun, sökt sig till naturvetenskapliga eller tekniska utbildningar och yrken. De kan delas in i två grupper: de som direkt valt "rätt" utbildning och de som via många turer och steg så småningom kommit fram till sitt val. I denna åldersgrupp återfanns åtta personer i forskarutbildning.

Intervjuerna visar att 25:4 gruppen, som högskoleprovet ursprungligen var avsett för, finns kvar och som förväntat spelar det stor roll vid vilken ålder man får 2,0. Ju äldre man är desto svårare är det att sadla om och börja på nytt. Ju yngre man är desto mer benägen är man att hoppa på, hoppa av och åter hoppa på nya utbildningar. Är man ung har man ju tiden för sig medan de äldre grupperna så att säga arbetar "mot tiden" och måste fatta snabbare beslut.

Om man jämför prestationen på högskoleprovet med betygen visar det sig att det stora flertalet inte skulle ha kommit in på de sökta utbildningarna med hjälp av enbart sina betyg även om de allra flesta också hade betygsmedelvärden som låg över 4,0. Totalt hade fem personer av de tillfrågade 5,0 i årskurs 3 i gymnasieskolan. Fyra av dessa var flickor. Det var totalt sex personer som gick ut gymnasieskolan med medelbetyget 4,9. Av dessa var två kvinnor.

Provdeltagarnas egna synpunkter på provet varierar mycket men de absolut vanligaste kommentarerna var att "det var gott om tid" och att "det var lättare än väntat".

Bland dem som väljer en akademisk utbildning verkar det som om många tycker att man bör välja en naturvetenskaplig eller teknisk inriktning om man fått 2,0 på högskoleprovet. Många har först valt en naturvetenskaplig eller teknisk utbildning för att upptäcka att det inte var det man ville ägna sig åt och för att sedan välja något inom humaniora. Detta kan hänga ihop med att det handlar om mångsidiga och allmänbegåvade personer. De utgör visserligen inte en homogen grupp men de har det gemensamt att de har fått 2,0 på högskoleprovet vilket innebär att de har väldigt många valmöjligheter.

Det kanske mest slående resultatet av intervjuerna var att den högsta poängen på högskoleprovet inte automatiskt leder till akademiska studier. Samtliga intervjuade hade ju 2,0 men många av dem arbetade ändå inom "oväntade" verksamheter och hade inte använt sin poäng till att skaffa sig en högre utbildning. Det är förmodligen en alltför schablonmässig uppfattning att "begåvning", höga betyg och det högsta resultatet på högskoleprovet självklart leder till en akademisk utbildning. Det kunde dock vara intressant att genomföra en djupare studie av just detta eftersom det kan förefalla svårt att förstå varför en del inte tillvaratar sina möjligheter.

Kanske är det så att det är mindre viktigt med en akademisk utbildning om man får 2,0, om man nu inte är väldigt målinriktad redan från början. Har man fått 2,0 innebär det förmodligen att man har större möjligheter att ta sig fram i alla fall. Utbildning blir då kanske inte "det allena saliggörande". Kanske har också äldre och yngre personer olika attityder till utbildning. Kanske personer födda på 70-talet inte har samma inställning till utbildning som personer födda på 50-talet. Kanske utbildning inte ses som den enda vägen till ett framgångsrikt och meningsfullt liv.

Detta är ju egentligen bara spekulationer men avsikten med denna studie var just att, förutom att besvara en del frågor, även väcka nya.

Referenser

Enheten för pedagogiska mätningar. (1998). *Handbok inför högskoleprovet. Del 1*. Umeå universitet.

Högskoleverkets rapport 1997:13 S. Tillträde till högre utbildning – en evighetsfråga.

Stage, C. (1997). Notes from the fifth international SweSAT conference. *Educational Measurement*, 28. Umeå universitet.

Bilaga 1

- 1** Vad gjorde du/Vilken årskurs gick du i gymnasieskolan våren 92?
Vilken linje gick du i gymnasieskolan?
Vad hade du för medelbetyg i årskurs 3 i gymnasieskolan?
- 2** Hur många gånger har du genomfört provet?
Vilket resultat fick du vid de olika provtillfällena?
- 3** Varför genomförde du provet våren 92?
Hade du någon speciell utbildning i åtanke eller av annat skäl?
Reflektioner över provet som helhet eller de olika delproven?
Hur hade du förberett dig inför provet?
- 4** Sökte du någon utbildning inför hösten 92 eller senare? I så fall vilken?
- 5** Påbörjade du den sökta utbildningen hösten 92 eller senare ? I så fall när?
- 6** Har du avslutat utbildningen? När? Om inte, har du långt kvar?
- 7** Har du gjort studieuppehåll? Om ja, varför? Hur länge?
- 8** Vad gör du just nu?
- 9** Vad tänker du göra fortsättningsvis?
Planerar du att påbörja forskarutbildning? Om ja, i vilket ämne?
- 10** Tänk dig 5 år framåt i tiden. Vad tror du att du gör då?